

עשר שנים מלך שמואל בעצמו – יחיד, ולא שאל. הלך שנה עשירית אינה נמנית באותן ארבעים שנה. שלשים ושבע מלך דוד קודם למרדו של אבשלום. הא מילתא פירש רבי זמקום אחר כן: שנה עשירית לשמואל היתה לגדולתו של שמואל, ולא נפקא לן מקרא זהדיא, אלא מללא משכחת לה ארבעים שנה למניינא אחרינא. ולא וחסוב למיתמו של עלי, שהיא תחילת גדולתו של שמואל, עד שנת מרדו של אבשלום ארבעים ותשע שנה: שלש עשרה – לשמואל ושאלו, ושלשים ושש – לדוד. ועלי מת כשנשנה הארון, שנאמר (שמואל א' ד) "ויהי כהזכירו" וגו', וכתיב (שם ו) "ויהי ארון ה' נשדה פלשתיים שבעה חדשים", הציאותו פלשתיים (שם ז) "ויצאו אנשי קרית יעריס" וגו'. וכשמלך דוד צירושלים על כל ישראל הביא משס את הארון, כדכתיב (שם ז' ו) "ויסוף עוד דוד" וגו', וכתיב (שם א' ז) "ויהי מיום שנת הארון נקריט יעריס וירצו הימים והיו עשרים שנה". לא מהן שבע שנים שמלך דוד נחצרין. ומהן מלך שמואל צענמו אחת עשרה שנה, ושאלו עם שמואל – שתי שנים, כדכתיב (שם יג) "ושתי שנים מלך" וגו'. ושמואל לא מת קודם לשאלו אלא ארבעה חדשים, שכך מפורש בספר שמואל (שם כה) "ושמואל מת" וגו', וכתיב נמי (שם כז) "ויאמר דוד [וגו'] עתה אספה יום אחד ביד שאלו" וגו'. וברח לו אל אכיש עד שמת שאלו, וכתיב (שם) "ויהי מספר הימים אשר ישב דוד נשדה פלשתיים ימים וארבעה חדשים". מלניו שלש עשרה שנים לשמואל ושאלו, משמת עלי עד שמלך דוד, ושלשים ושש לדוד כשמרד אבשלום – הרי ארבעים שנה. לא מהן תשע שנים לשמואל קודם ששאלו להס מלך – הרי ארבעים שנים מששאלו המלוכה עד שנת מרדו של אבשלום ועד בכלל. והכי מניא בסדר עולם: היא שנת שלשים ושש למלכות דוד. והכי גרסינן: עשר שנים מלך שמואל צענמו, ושנה אחת שמלך שאלו צענמו, ושלשים ושש לדוד. ואני הוספתי משלי על זה, ועוד לא וחסוב נמי מלידתו של שמואל ותמלא כמו כן שלש עשרה שנה נהג שמואל שררה על ישראל. דאמר מר בסדר עולם: "ועלי הכהן יושב על הכסף והיא מרת נפש" וגו', ובאותה שנה נתמנה עלי להיות שופט על ישראל, והוא שפט את ישראל ארבעים שנה. לא מהן אחת לעיבורו – נמלא שמואל

בן שלשים ותשע שנה צענמו ועלה לגדולה, דמשעה שמת עלי ורחה שמשו של שמואל. שלש עשרה שנה לשררותו, דכל שנותיו לא היו אלא תמימים ושתיים, כדנפקא לן בעלמא (מועד קטן כג) מ"עד הגמל הנער" – דהיינו עשרים וארבעה חדש כדי הנקט חינוק, והדר "וישש שם עד עולם" – עולמו של יובל, דהיינו תמימים שנה. ובהללו שלש עשרה שנה היו מוצלעים השתי שנים שמלך שאלו, שהרי שניהם מתו בשנה אחת, כדמפרש למעלה.

משנה שכיפרו הבעלים – שאזנה ונתמכר באחרת, ונמלאה הראשונה. ושל ציבור – שפירו באחרת. אינה מתה – דחטאות המתות (הפנימיות) הלכה למשה מסיני, וספיקא ליה לתנא קמא דשל יחיד גמירי, ולא של ציבור. תמות – דנצבור נמי גמירי. אמר רבי שמעון מה מצינו כו' – כלומר, קיימא לן חמשה חטאות מתות: חטאת שמתו בעליה, ושכפרו בעליה, ושעיברה שנתה, ולד חטאת, ותמורת חטאת. וכי היכי דתלת מינייהו לאו נציבור גמירי, דהא לא משכחת לכו בקרבנות צבור ולד חטאת (לא משכחת נציבור) דאין נקבה נציבור, ותמורת חטאת נמי אין קרבן ציבור עושה תמורה, ושמתו בעליה אין הציבור מתים, כדאמרין לקמן בגמרא. אף שכפרו בעליה ושעברה שנתה – אף על גב דמצינן לאשכוחיניהו נציבור – לא גמירי דמתות.

תוספות

ושלשים ושש שמלך דוד – הכי גרסינן: והיינו ארבעים שנה מששאלו להס מלך. ושנת עשירית לשמואל ששאלו להן מלך היה מן המנין של ארבעים שנה. ומנלן דשמואל שפט ישראל שלש עשרה שנה – שהרי כשמת עלי אז נשבה הארון, כדכתיב "ויהי בהביא את ארון האלהים". ואז נתמנה שמואל מיד אחר מיתת עלי, וכתיב: "ויהי ארון ה' בשדה פלשתיים שבעה חדשים". והביאוהו בקרית יעריס. ודוד כשמלך על ישראל לקחו משם והביאו בירושלים, כדכתיב: "ויסוף עוד דוד" וגו'. וכתיב: "ויהי מיום שבת הארון בקרית יעריס וירבו הימים והיו (עד) עשרים שנה". צא מהן שבע שנים שמלך דוד בחברון – נשתיירו שלש עשרה שנה לשמואל ושאלו. משמת עלי ונשבה הארון עד שמת שאלו ומלך דוד בחברון. ומהן מלך שמואל בעצמו עשר שנים, ושנה אחת שמלך שמואל ושאלו. פירוש: באותה שנה שמשחו שמואל אותה שנה לא היתה שלימה לשאלו, שמקצתה היה שמואל נגיד על ישראל. ושתי שנים שמלך שאלו בעצמו וגם שמואל היה חי, שהרי שמואל לא מת אלא ארבעה חדשים קודם שאלו. שכן מצינו מפורש בספר שמואל: "ושמואל מת" וגו' וכתיב: "ויאמר דוד [וגו'] אספה יום אחד ביד שאלו", וברח לו אל אכיש עד שמת שאלו. וכתיב "ויהי מספר הימים אשר ישב דוד בשדה פלשתיים ימים וארבעה חדשים" – מצינו שלש עשרה שנים לשמואל ושאלו משמת עלי, (ומלך דוד) ושלשים ושש לדוד כשמרד אבשלום – הרי ארבעים ותשע. צא מהן תשע שנים קודם ששאלו להן מלך, שהרי בשנה עשירית שאלו להן מלך והעשירית ממנין הארבעים – הרי ארבעים שנים מששאלו מלך עד מרדו של אבשלום, ועד בכלל. והשלשה עשר שנים שמלך שמואל בעצמו, ושנה אחת שמלך שאלו ושמואל, ושתי שנים שמלך שאלו בעצמו, ושלשים ושש שמלך דוד. ותימה לפי זה הא דתניא בסדר עולם שמלך דוד חמש שנים אחר המרד שלשה שנים של רעב, שנאמר (שמואל ב' כא): "ויהי רעב שלש שנים שנה אחר שנה", ושנה של שיטה דכתיב (שם כד): "וישוטו [בכל הארץ] ויבואו מקץ תשעה חדשים". ועוד שנה שתיקן משמרות, דכתיב (דברי הימים א כו):

אורה ההלכה
חטאת היחיד שכפרו בעליה חטאת שאבדה ונתכפרו בעליה באחרת, ולאחר מכן נמצאה, אם היתה של היחיד – הרי זו תמות. ואין ממייתים אותה בכלי או ביד, אלא מכניסים אותה לבית ונועלים בפניה עד שתמות מאליה. ואם היתה זו חטאת הציבור – תרעה עד שיפול בה מום, ותמכר, ויפלו דמיה לקרבן נדבה. כמשנה. (רמב"ם ספר עבודה הלבית פסולי המוקדשין פ"ד ה"א).
ולד חטאת, תמורת חטאת וחטאת שמתו בעליה ולד חטאת ותמורת חטאת וחטאת שמתו בעליה – הרי אלו ימותו. ודברים אלה אמורים בחטאת היחיד, שהרי כל אלה אינן שייכות בציבור. שכן כל קרבנות הציבור באים מן הזכרים, ואין הציבור עושים תמורה, ואין כל ישראל מתים. כמשנה (רמב"ם שם).

שכך הוא סדר שנות ההנהגה של אלה שקדמו למרד אבשלום: עשר שנים – שמלך שמואל בעצמו (לבדו), שנה אחת – שמלך שאלו ושמואל ביחד, ועוד שתיים – שמלך שאלו בעצמו (לבדו), ושלשים ושבע שנים – שמלך דוד. וסיכום שנות מלכותם של כל אלה, הריהו ארבעים שנה, וחשב אבשלום, שעתה הגיע זמנו שלו למלוך על ישראל.

א משנה המשנה ממשיכה לדון בחילוקים

שבין קרבנות יחיד לקרבנות ציבור. הלכה למשה מסיני היא שיש "חטאות המתות" והן חמש חטאות שאינן ראויות להיות מוקרבות על המזבח, ואין להן תקנה עד שימותו מעצמן. ואלו הן: ולד חטאת; תמורת חטאת; החטאת שמתו בעליה; החטאת שהתכפרו בעליה בחטאת אחרת, וכגון שאבד קרבן החטאת, ונתכפרו הבעלים בקרבן אחר, ולאחר מכן נמצא הקרבן הראשון; והחטאת שעברה עליה שנתה. והמשנה דנה בחטאת שהתכפרו בעליה: חטאת

היחיד שכפרו (שהתכפרו) בעליה באחרת לאחר שאבדה ונמצאה – מתה. ואם היתה זו חטאת של צבור – אינה מתה. שלא נאמר דין זה אלא בחטאת היחיד, ולא בחטאת הציבור. ואילו ר' יהודה אומר: אף חטאת הציבור שהתכפרו הציבור בחטאת אחרת – תמות. ר' שמעון אומר: מה מצינו (כשם שמצאנו) בשלוש חטאות שמתוך אלה החמש שנקבעה בהן הלכה למשה מסיני כי הן מומתות, בולד חטאת, ובתמורת חטאת, ובחטאת שמתו בעליה – שהדברים אמורים בחטאת יחיד ולא בחטאת צבור (שהרי אין אפשרות שיהיה ולד חטאת בחטאת ציבור, שכן היא באה רק מן הזכרים; ואין אפשרות שתהיה תמורת חטאת בחטאת ציבור, שכן אין דין תמורה כלל בקרבן ציבור; ואין אפשרות שתהיה חטאת ציבור שמתו בעליה, שהרי אין הציבור מת), אף דין שתי החטאות האחרות: חטאת שכפרו בעליה וחטאת שעברה שנתה – דווקא בחטאת יחיד הדברים אמורים, ולא בחטאת ציבור.

בן שלשים ותשע שנה צענמו ועלה לגדולה, דמשעה שמת עלי ורחה שמשו של שמואל. שלש עשרה שנה לשררותו, דכל שנותיו לא היו אלא תמימים ושתיים, כדנפקא לן בעלמא (מועד קטן כג) מ"עד הגמל הנער" – דהיינו עשרים וארבעה חדש כדי הנקט חינוק, והדר "וישש שם עד עולם" – עולמו של יובל, דהיינו תמימים שנה. ובהללו שלש עשרה שנה היו מוצלעים השתי שנים שמלך שאלו, שהרי שניהם מתו בשנה אחת, כדמפרש למעלה.

מסורת הש"ס
 א. זבחים קיח, א.
 ב. הוריות ו, ב. תמורה טו, א. מעילה י, ב. ירושלמי פסחים פ"ט ה"ו. שם יומא פ"ו ה"א. תוספתא תמורה פ"א כג. תוי"כ ויקרא ד, יד. ילק"ש תורה תסט.

גרסות

ושלשים ושבע שמלך דוד יש בכתי"י, בדפ"א וכן בשי"מ: **ושלשים ושש שמלך דוד** וכן הוא ברשי"י. **שכפרו בעליה מתה** בכתי"י: **שכפרו בעלים מתה** ויש בכתי"י: **שכפרו הבעלים מתה** ובמשיניות: **שכפרו בעליה מתה** ושל צבור אינה מתה במשיניות: **ושל צבור אינו מתה**.

דברים אמורים ביחיד ולא בצבור במשיניות: **ביחיד דברים אמורים אבל לא בצבור**.
אף שכפרו בעליה יש בכתי"י: **אף כשיכפרו בעלים** ובמשיניות: **אף שכפרו בעלים**.

ועיברה שנתה במשיניות: **ושעברה שנתו** ויש בכתי"י: **ועברה שנתו** וכן הוא בגר"א.

ולא בציבור במשיניות: **אבל לא בציבור**.

גמרא מהו אומר חטאת יביא — למה לי למוכח (ויקרא ד) "אס כבש יביא קרבנו לחטאת", לכתוב "אס כבש קרבנו לחטאת" וגו'. יביאנה — ספיה דקרא "נקבה תמימה יביאנה". רבי שמעון אומר תמות — לחטאת יחיד שכיפרו בעליה היל. והאמר רבי יהודה תמות — להכי שמעת ליה צמתינן אפילו גבי ליצור, וכל שכן יחיד. והאמר רבי שמעון — צמתינן גבי יחיד: תמשה חטאות מתות. וקתשיז להך חטאת שפירו בעליה, וקתני: צמתינן דכריס אמוריס. אבודה בשעת הפרשה — שלא בשעת כפרה, דנמלאת הראשונה קודם שנמכר בשניה. דקתני צמתינן צמתינן קאמר רבי יהודה דתרעה, דלא גמירי דמתה לרבי יהודה אלא היכא דנמלאת לאחר שנתכפרו הבעלים. ודקתני מתמינן "תמות" — צמתינן בשעת כפרה גרסינן. דאף בשעת כפרתו בשניה היתה עדיין הראשונה אבודה. אידי ואידי בשעת הפרשה — שנמלאת קודם כפרת השניה. ומתמינן דקאמר לרבי יהודה תמות — רבי יהודה קאמר לה אליצא דרבי, דאמר לקמן בפרק "ולד חטאת" (כג, ב) צמתינן אבודה בשעת הפרשה, אף על פי שנמלאת קודם כפרה — מתה. וצמתינן דקאמר רבי יהודה תרעה — אליצא דרבנן דפליגי עליה דרבי קאמר לה, דלמתי: אין חטאת מתה אלא שנמלאת לאחר שנתכפרו הבעלים. ומי איכא למאן דאמר כו' — אמתנין פריך.

תוספות

"בשנת ארבעים לדוד נדרשו" וגו' — צריך לומר ששנת המרד היתה שנה ראשונה של רעב. ויש ספרים דגרסינן: שלשים ושבע שמלך דוד, ולפי זה צריך לומר שהתחיל הרעב שנה אחת קודם המרד, וגם צריך לומר ששנת עשר לשמואל ששאלו מלך אינו מן המנין של ארבעים שנה, ואינו צריך למנות רק שלש שנים משאול, ושלשים ושבעה מדוד — הרי ארבעים. ובסדר עולם תניא, רבי נהוראי אמר: שנת שלשים וחמש למלכות דוד היה המרד. ולפי דבריו לא מצינו ארבעים שנה משאול מלך עד שמרד אבשלום. ויש מפרשים למנות שלש עשרה של שמואל: כל שנותיו של שמואל הרמתי היו חמישים ושתיים שנה, שהרי כשהגמל שמואל הביאתו חנה לירושלים, ואז היה לו מסתמא שתי שנים כדרך הנקת תינוק, וכתבי "וישב שם עד עולם" והיינו חמישים שנים, דהוא עולמו של יובל. ותפלת חנה היתה יום שנתמנה עליו, וקיימא לן דארבעים שנה שפט עלי את ישראל צא מהן שנה מעיבורו דשמואל — נשתיירו שלשים ותשע שנה דעלי, נשתיירו שלש עשרה שנים לשמואל. דמיד כשמת עלי נתמנה שמואל, דאמר מר (קדושין עב, ב): "זרח השמש ובא השמש" — עד שלא כבתה שמשו של עלי, זרחה שמשו של שמואל, נמצא דשררתו של שמואל התחילה כשהיה בן שלשים ותשע, ונמשכה שלש עשרה שנה.

ב גמרא

בענין החטאת שהתכפרו בעליה באחרת, מביאים עוד מה שתנו רבנן [שנו חכמים] בברייתא: מהו (מה מלמדנו) כתוב זה האומר בדין חטאת היחיד "יביא" ("ואם כבש יביא קרבנו לחטאת נקבה תמימה יביאנה". ויקרא ד, לב) והלא די היה לומר "ואם כבש קרבנו לחטאת" וכו'! אלא מניין למקדיש חטאתו ואבדה, והפריש אחרת תחתיה, ולאחר מכן נמצאת הראשונה קיימת, ומעתה הרי שתיהן עומדות לפניו להקרבה, מניין שאיזו מהן שירצה יביא? — תלמוד לומר: "יביא קרבנו לחטאת", שתלוי בו איזה מהן יביא לקרבן. ומעתה יש לשאול: יכול יביא את שתיהן לקרבנו? — תלמוד לומר בהמשך הפסוק: "נקבה תמימה יביאנה" — שמביא אחת ולא שתיים. ואם כן אותה שניה מה תהא עליה? אמר רב המנונא, תניא [שנויה ברייתא]. ר' יהודה אומר: תרעה עד שיפול בה מום, ולאחר מכן תיפדה, ויביא בדמיה קרבן נדבה. ואילו ר' שמעון אומר: תמות, כדין חטאת היחיד שכיפרו בעליה. ושואלים: ומי [והאם] אמר ר' יהודה שבמקרה זה תרעה החטאת השניה עד שיפול בה מום, ולא תמות? והא [והרי] ר' יהודה שתמות שמענין ליה [שמענו אותו] אומר במשנתנו! ומשיבים: איפוך [ה] את שיטות החכמים בברייתא זו, ובאופן זה, ר' יהודה אומר: תמות, ר' שמעון אומר: תרעה. ומקשים על תירוצו זה: מי [האם] אמר ר' שמעון תרעה? והא [והרי] במשנתנו אמר ר' שמעון כי כל אלו חמש חטאות היחיד, ובכללן זו שהתכפרו בעליה מתות! אלא (אמר ליה [17]) לעולם לא תיפוך [18] תה[19] את שיטות החכמים שבברייתא זו, ובאשר לסתירה בדברי ר' יהודה יש להשיב כי לא קשה, שכן יש להבחין בין המקרים: כאן בברייתא, שאמר בה ר' יהודה שתרעה — מדובר במקרה שהחטאת הראשונה היתה אבודה בשעת הפרשה של החטאת השניה, אבל לא בשעת הכפרה, שנמצאה קודם לכן, וכיון שבשעת הכפרה לא היתה אבודה — אינה מתה אלא רועה. ואילו כאן במשנתנו, שאמר בה ר' יהודה שתמות — מדובר במקרה שהיתה החטאת הראשונה אבודה אף בשעת הכפרה בחטאת השניה, ורק לאחר מכן נמצאה. ואיבעית אימא [ואם תרצה אמור] תירוצו אחר לסתירה זו שבדברי ר' יהודה: אידי ואידי [10] הן המשנה והן הברייתא מדברות כשהיתה החטאת הראשונה אבודה בשעת הפרשה ונמצאה קודם הכפרה בשניה, ולא קשה מדברי ר' יהודה על דברי ר' יהודה, שכן הא [11] שאמר ר' יהודה במשנה שתמות — הריהי שיטת ר' יהודה אליבא [על פי שיטת] רבי (ר' יהודה הנשיא) במשנה להלן (כב, ב) הסבור כי אף אם היתה אבודה רק בשעת הפרשה ולא בשעת הכפרה באחרת הריהי מתה. ואילו הא [12] שאמר ר' יהודה בברייתא שתרעה — הריהי שיטת ר' יהודה אליבא [על פי שיטת] רבנן [חכמים] באותה משנה הסבורים שאינה מתה אלא אם היתה אבודה גם בשעת הכפרה באחרת.

שנינו במשנתנו בשיטת ר' יהודה כי חטאת ציבור שהתכפרו הציבור באחרת הריהי מתה. ומקשים: ומי איכא למאן דאמר [והאם מבין החכמים יש מי שאומר] כי חטאת ציבור שכפרו בעלים — מתה?

עיונים
יכול וביא שתיהן תלמוד לומר יביאנה אחת ולא שתיים שאלו אחרונים: לשם מה נדרש כתוב מיוחד ללמדנו שאין מביאים את שתיהן, והרי לא חטא הבעלים אלא חטא אחד, והתחייב רק בחטאת אחת?! והשיבו שכוונת השאלה היתה שמה נאמר שהקרבן הקרבן האחד אין בה כשלעצמה לדחות את הקרבן השני מכלל המובאים להקרבה, אלא אף שכבר נתכפר חטאו חייב הוא להביא את השניה. ולכך באה דרשת הכתוב "יביאנה" ללמדנו שדווקא אחת היא המובאת ולא שתיים, ועל ידי הקרבת האחת נעשית השניה חליפי חטאת, ודינה שהיא מתה (גרי"ז).

אורה ההלכה
מקדיש חטאתו ואבדה והפריש אחרת תחתיה ונמצאת הראשונה קיימת המפריש בהמה לחטאתו, ואבדה, והפריש אחרת תחתיה, ולאחר מכן נמצאה הראשונה והרי שתיהן עומדות לפניו, ולקח אחת משתיהן ונתכפר בה — האחרת תמות. בברייתא. (רמב"ם שם ה"ג).

מסורת הש"ס
ג. תוי"כ ויקרא ד, לב. ילק"ש תורה שם.
ד. הוריות שם. תמורה שם. תמורה כד, א. תוי"כ ויקרא ד, יד. ילק"ש תורה שם.

גרסות
למקדיש חטאתו בכת"י: למפריש חטאתו. קיימת בכת"י ובשי"מ חסרה מילה זו. כאן באבודה בשעת הפרשה בכת"י: כאן באבדה בשעת הפרשה ויש בכת"י: כאן באבדה בשעה שהפרישה.

והתניא [והרי שנויה ברייתא] בענין חטאת הציבור שמתו בעליה: **כיוצא בו** — אמר ר' יוסי על האמור בשיבת ציון, בזמן בית שני: "והבאים מהשבי בני הגולה הקריבו עולות לאלהי ישראל פרים בני בקר שנים עשר על כל ישראל, אילים תשעים ותשעה, כבשים שבעים ושבעה, שעירי חטאת שנים עשר, הכל עולה לה'" (עזרא ת, לה). ועל הנאמר בכתוב זה כי "הכל עולה", יש לשאול: והלא אף חטאות בכלל האמור בכתוב, וחטאת מי [האם] היא קרבה כעולה? אמר רבא: אותה חטאת האמורה בכתוב אמנם אינה קרבה כעולה, ואולם הריהי כי [כמו] עולה, וכיצד? — מה עולה אינה נאכלת — אף חטאת זו אינה נאכלת. שכן היה ר' יוסי אומר: שמים עשרה חטאות אלה שהביאו שבי ציון — על עבודה זרה שעבדו עם ישראל הביאום. ובהסבר דברים אלו, אמר רב יהודה, אמר שמואל: חטאות אלו הובאו על עבודה זרה שעשו ישראל בימי צדקיהו המלך. קא סלקא דעתין [עולה על דעתנו, יש להניח], כי למאן דאית ליה [לשיטת מ"ש יש לז, ססבור] כי חטאת צבור שנתכפרו בעליה — מתה, אית ליה גמי [יש לז, סבור הוא, גם כן] כי חטאת צבור שמתו בעליה — מתה, והא הכא [והרי כאן, במסופר בשבי ציון בימי בית שני] — דאיכא [יש]. שהיתה זו חטאת שמתו בעליה (שהרי באה לכפר על דורו של צדקיהו, בזמן הבית הראשון, שמתו מכבר), וקא [ובכל זאת הריהי] קרבה! אמר רב פפא בתשובה: אין להביא ראייה מחטאת ציבור שמתו בעליה לענין חטאת ציבור שהתכפרו בעליה באחרת, שכן אפילו למאן דאמר [לשיטת מ"ש אומר] כי חטאת צבור שכפרו בעליה — מתה, סבור הוא שחטאת צבור שמתו בעליה — אינה מתה. וטעם הדבר: לפי שאין הצבור מתים. ושואלים: מנא ליה [מנין לו] לרב פפא הא [עיקרון זה]. שאין מיתה בציבור? אי נימא [אם

נאמר] **משום דכתיב** [שנאמר] "תחת אבותיך יהיו בניך" (תהלים מה, יז), שאף שמתו האבות — בניהם עומדים תחתיהם, ונחשב כאילו לא מתו האבות. יש לדחות ראייה זו: שכן אי הכי [אם כן] הוא, אפילו יחיד שמת והשאיר אחריו בנים גמי [גם כן] ייחשב לו הדבר כאילו לא מת! אלא היינו טעמא [זהו הטעם, המקור] לשיטת רב פפא שאין הציבור מתים — שנלמד הדבר מקרבנות שעירי רגלים וראשי חרשים, שכן אמר רחמנא [הכתוב] בהם: **איתניהו** [הביאום] מהכספים של תרומת הלשכה שתרמו הציבור משקליהם במהלך חודש אדר, ויש לשאול: דלמא [שמא] כפרק הזמן שבין חודש אדר לרגלים מתו מרייהו דהני זוזי [בעליהם של הזוזים הללו]. ונמצא שמקריבים חטאות ציבור שמתו בעליהן! אלא לאו שמע מינה [האם לא תשמע מנכאן] כלל זה שאין הצבור מתים. ואיבעית אימא [ואם תרצה אומר] תירוצך אחר: אמנם אף חטאת ציבור שמתו בעליה מתה, ובאשר לשאלה כיצד הקריבו שבי ציון חטאות על עבודה זרה שעשו בני דורו של צדקיהו המלך, יש להשיב: כי אקרוביניהו להני [כאשר הקריבום לאותן] חטאות — אחיי אקרוביניהו [על אלה שעדיין חיים הקריבו]. שבתקופת שיבת ציון נותרו עדיין מבני תקופת בית ראשון, וראיה לדבר, דכתיב [שכן נאמר] בתיאור ייסוד בית המקדש בזמן שיבת ציון: "ורבים מהכהנים והלויים וראשי האבות הזקנים אשר ראו את הבית הראשון ביסודו זה הבית בעיניהם בכים בקול גדול ורבים בתרועה בשמחה להרים קול" (עזרא ג, יב). ושואלים: ודילמא הנך מיעוטא [ושמא היו אלה שנשארו מיעוט] בלבד, והמיעוט נחשב כיחידים, והיה ראוי להקריב איפוא לכל אחד שעירה, כדן היחיד, ומתוך שהקריבו שעירים, שעירי לכל שבט, כדן מרובים,

מסורת הש"ס

א. הוריות ו,א. ירושלמי הוריות פ"א ה"ו. תוספתא פרה פ"א ד. תוי"כ ויקרא פ"ד, ג. ילקוט תורה תסח. ילקוט ש"ך תתרסט.
ב. הוריות שם. ירושלמי שם. תוי"כ ויקרא שם.
ג. תמורה טו,ב.

גרסות

והבאים במקרא: הבאים. הקריבו עלות פרים בכת"י כבמקרא: **הקריבו עלות לאלהי ישראל.**
בני בקר בכת"י מילים אלה חסרות כבמקרא.
תשעים ותשעה כבשים בשי"מ כבמקרא: **תשעים וששה כבשים.**
ודלמא מתו מרייהו בכת"י: **ודלמא מיתו מרייהו.**
אחיי אקרוביניהו יש בכת"י: **אחריים אקרוביניהו.**
ביסודו זה הבית בכים יש בכת"י כבמקרא: **ביסודו זה הבית בעיניהם בכים.**

וְהַתְּנִיָּא, *פְּיֹצֵא בּוֹ אָמַר רַבִּי יוֹסִי: "וְהַבָּאִים מֵהַשְּׁבִי בְּנֵי הַגּוֹלָה הַקְּרִיבוּ עֹלוֹת... פְּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם עֶשְׂרִים... אֵילִים תְּשַׁעִים וְתִשְׁעָה כְּבָשִׂים שְׁבַעִים וְשִׁבְעָה שְׁעִירֵי חַטָּאת שְׁנַיִם עֶשְׂרִים, הַכֹּל עוֹלָה לַה'." (עזרא ת, לה). ועל הנאמר בכתוב זה כי "הכל עולה", יש לשאול: והלא אף חטאות בכלל האמור בכתוב, וחטאת מי [האם] היא קרבה כעולה? אמר רבא: אותה חטאת האמורה בכתוב אמנם אינה קרבה כעולה, ואולם הריהי כי [כמו] עולה, וכיצד? — מה עולה אינה נאכלת — אף חטאת זו אינה נאכלת. שכן היה ר' יוסי אומר: שמים עשרה חטאות אלה שהביאו שבי ציון — על עבודה זרה שעבדו עם ישראל הביאום. ובהסבר דברים אלו, אמר רב יהודה, אמר שמואל: חטאות אלו הובאו על עבודה זרה שעשו ישראל בימי צדקיהו המלך. קא סלקא דעתין [עולה על דעתנו, יש להניח], כי למאן דאית ליה [לשיטת מ"ש יש לז, ססבור] כי חטאת צבור שנתכפרו בעליה — מתה, אית ליה גמי [יש לז, סבור הוא, גם כן] כי חטאת צבור שמתו בעליה — מתה, והא הכא [והרי כאן, במסופר בשבי ציון בימי בית שני] — דאיכא [יש]. שהיתה זו חטאת שמתו בעליה (שהרי באה לכפר על דורו של צדקיהו, בזמן הבית הראשון, שמתו מכבר), וקא [ובכל זאת הריהי] קרבה! אמר רב פפא בתשובה: אין להביא ראייה מחטאת ציבור שמתו בעליה לענין חטאת ציבור שהתכפרו בעליה באחרת, שכן אפילו למאן דאמר [לשיטת מ"ש אומר] כי חטאת צבור שכפרו בעליה — מתה, סבור הוא שחטאת צבור שמתו בעליה — אינה מתה. וטעם הדבר: לפי שאין הצבור מתים. ושואלים: מנא ליה [מנין לו] לרב פפא הא [עיקרון זה]. שאין מיתה בציבור? אי נימא [אם

תוספות

כיוצא בו אמר רבי יוסי — פירש רש"י: לא איתפרש היכא קאי. הכי תניא בתורת כהנים על ההיא דדריש האי קרא דכתיב גבי [עולה ויורד] (ויקרא ה) "ואת השני יעשה

עולה" — מה עולה אינה נאכלת, אף חטאת זו אינה נאכלת, ועלה מיתניא היא. על עבודה זרה שעשו בימי צדקיהו — ואתיא כמאן דאמר דאית ליה ציבור בעבודה זרה כל שבט ושבט מיינתו פר ושעיר, ואמטו להכי הביאו שעירי חטאת שנים עשר לשנים עשר שבטים.

והא הכא דאיכא מתו בעליה וקרבה — והקשה הרב רבינו שמשון בר אברהם: מה ענין זה למתו בעליה דכולי התלמוד דמייירי שהפריש החטאת ומתו בעליה אחר כך, אבל הכא — הרי לא הפרישו שום דבר! ואומר רבינו נתנאל: דאי בלא הפריש מצו להקריב — אלמא יש כפרה למתים. ואם כן, קמל דהאיכא שהפריש ואחר כך מתו בעליה — דראוי להקריב. וכן משמע בפרק דהוריות (ו,א) דאמר: והא אית כפרה למתים, דמיינתא להא שמעתא דהכא. משמע דאי יש כפרה למתים — על הבנים להקריב בשבילם. וכל שכן אם הפריש ואחר כך מתו, דעל הבנים להקריבן.

וקא קרבה — ואם תאמר: תיקשה נמי למאן דאמר תרעה, דלקריב ליכא מאן דאמר: ויש לומר: דודאי כיון דלא אזיל למיתה — אפילו לאקרובי נמי ראוי. וכן מצינו פרק "הוציאו לוי" (יומא נא, ג) גבי הא דאמר "בפר" — ואפילו בדמו, ופריך עלה: והא חטאת שמתו בעליה היא! ומשני: כיון דעל כפרת ציבור נמי אתי — לאו מתו בעליה היא. אלמא היכא דלא אזיל למיתה — אפילו להקרבה נמי הוא ראוי.

קא סלקא דעתך דמאן דאית ליה חטאת שכפרו בעליה מתה אית ליה נמי חטאת שמתו בעליה מתה — ואם תאמר: תיקשי למתניתין, דבהא ליכא

ודאי בשביל המרובים שמתו כבר הקריבו, ומכאן שאין חטאת ציבור מתה!

עיונים

כיוצא בו אמר ר' יוסי רש"י העיר על לשון פתיחה זו, שלא התפרש על מה מוסבים דברי ר' יוסי אלה. והתוס' הסבירו שדברי ר' יוסי אלה הם חלק מדברים השנויים בענין זה בתורת כהנים (ומצויים אף בסוגיית הגמרא בהוריות).

אכן עיקרם של דברים הוא האמור אצל טהרת הלויים לאחר חטא העגל "ופר שני בן בקר תקח לחטאת" (במדבר ח, ח), שאף שהיה מקום לומר שחטאת זו שהביאו עבור הלויים תאכל כשאר חטאות, מכל מקום מלמד הפסוק "ופר שני" להודיש שהוא שני (=דומה) לעולה, וכשם שעולה אינה נאכלת אף חטאת זו אינה נאכלת.

אף חטאת אינה נאכלת משום ששעירים הבאים לכפר על עבודה זרה דמם נכנס לפני ולפנים, וחטאת פנימית שדמה נכנס לפנים, אינה נאכלת. ובכך דומים הם לעולה, אף שחטאת זו אינה מוקטרת על גבי המזבח כעולה ממש, אלא נשרפת על בית הדשן (וראה בצפת פנחס). **דכתיב תחת אבותיך יהיו בניך** ומפרשים כתוב זה במשמעות שהבנים עומדים תחת אבותיהם, והרי זה נחשב כאילו האבות עדיין חיים (רש"י). וכבר העירו, שבמקום אחר בתלמוד אמרו שפסוק זה לא נאמר לענין הלכה אלא כלשון ברכה. ובאמת היה יכול לדחות כך את הראיה, אלא שנדחתה כבר מטעם אחר.

ודלמא מתו מרייהו דהני זוזי שאלו אחרונים: אף שמתו בעליהם של אותן מעות, מדוע לא התבטלו מעותיהם ברוב המעות של החיים? שאף שממון אינו בטל, מכל מקום האיסור שבו בטל! ויש שהשיב על פי שיטת האומרים שאין דין ביטול בתערובת של היתר בהיתר, שהרי כאשר התערבו המעות היתה זו תערובת של היתר בהיתר, שהרי היו כולם עדיין חיים. ואף שלאחר מכן מתו חלקם ונאסר המיעוט והרי זו תערובת של איסור והיתר, כיון שבשעה שהתערבו היתה זו תערובת של היתר בהיתר — אין בה ביטול. (אחיעזר). ויש שאמרו שאין כאן דין ביטול. שכן לא נאמר דין זה אלא בזמן שאי אפשר להפריד את האיסור מן ההיתר שבתערובת, ואולם כאן הרי אפשר להפריד את שקלי המתים מתוך כלל המעות, שהרי כל המטבעות אחד הם, ואין זה משנה אם משתמשים במטבע זה או במטבע

אחר. ואין איפוא מקום לומר שנטל הוא מטבע ששקל אדם חי ולא אדם שמת. וכיון שכן, אין כאן תורת ביטול (עונג יום טוב). ויש שדחו דבריו, שהרי אין אנו יכולים לדעת מי וכמה הם שמתו מאז תנינת המעות ועד לרגע מסויים זה. ואף לשון הגמרא מורה כן, שהרי היא אומרת "ושמא מתו בעליהם של אלה הזוזים", הרי שאין אנו יודעים בוודאות אם מתו, וכמה מהם מתו.

ודילמא הנך מיעוטא שואלים אחרונים: מה מקום יש לשאלה זו, שהרי נהפוך הוא: מכך שהקריבו, נשמע שהיו מרובים! והסבירו שכוונת השואל שהיה עולה על דעתנו לומר שבמשך שבעים שנות גלות בכל מתו רוב הגולים. ועל כך מתרצים כי מקרא הוא שכתוב שהגולים האריכו ימים, ויש לומר שרוב החוטאים היו עדיין בחיים, כפיורש רש"י. אכן בראש בשם הרמ"ה (בסוגייה בהוריות) כתב שאין צריך לומר שהיו רוב החוטאים חיים, ויתכן שאף שהשבים מן הגולה בני דורו של צדקיהו, דור חורבן הבית, היו רבים מבני דור שיבת ציון, ואולם יתכן שהיו מועטים ביחס לבני דורם שמתו כבר. אכן מלשון רבינו גרשום משמע שצריך היה שיהיו רוב דורו של צדקיהו קיימים, ואין די שהרוב שבארץ ישראל עכשיו הם מדורו של צדקיהו, ושלא כהרמ"ה.

אורח ההלכה

חטאת צבור שכפרו בעליה... לפי שאין הצבור מתים חטאת ציבור שאבדה ונמצאת אחר שנתכפרו הציבור בבהמה אחרת — תרעה עד שיפול בה מום, ותמכר, ויפלו דמיה לדבה. שאין אתה יכול לומר בענין זה שדין חטאת ציבור כדון חטאת היחיד, לפי שאין כל ישראל מתים. כרב פפא. (רמב"ם ספר עבודה הלכות פסולי המוקדשין פ"ד ה"א). **שעירי רגלים וראשי חרשים**... איתניהו מתרומות הלשכה קרבנות המוספים (של שלש רגלים וראשי חרשים) נקנים מכספי תרומת הלשכה. (רמב"ם ספר זמנים הלכות שקלים פ"ד ה"א).

ודלמא הנך — שמין עדיין מיעוטא דישראל הו, ואמיעוטא לא מקרינן כמרוצין אלא כימדיים, כל אחד ואחד שעירה. ומדאקרינן שעירים עשר לל כלל שנת כמרוצין — ודאי אקמאי דמתו סמיך, ושמע מניח דלין מטאת ליצור מתא. לקול בכי העם — אלמא רצין היו הזכיים על המריעים, וזכיים היו מן הראשונים. הא מזידין היו — צימי ליקיהו. הכי נמי מסתברא — דהוראת שעה היתה. בשלמא פרים שנים עשר — לעולה, ושנים עשר שעירים — לתטאת. כנגד שנים עשר שבטים — דהו קרנן ליצור בעזודה וזה: פר — לעולה, ושעיר — לתטאת, נפרשת "שלת לך". שהכל בו — מורה ויראת מטא וגמילות מסדי. דאישתכח אישתכח — אותן שלא שטחו ודגמירי — אותן שלא שטחו הו גמירי לכו כמשה. ליבא דאימעוט — הלך נממעט, ולא היו יודעין להחזיר אותן שטחו מתוך פלפול הלכה היאך (הלכה), והיו חלוקין בהן והלכו אחר המרובין. מגמר — לאותן שלא נשחכו הו גמירי לכו כמשה. דופי — קסלקא דעתך: דופי של מטא לא היה באשכולות שצמדו פרנסים של ישראל. גונח = פלניוטי "זנע", לועק מאכז לצו. כמו "גנומי גנח" בלימיה דסיפרא (שופטים ס במרגום). ליסטטס מזויין — צהמה דקה אין יכולים לשומרה, והולכת ורועה נשדות אחרים. ורבנן — והנן רבנן, רבי יהודה נר אילעאי ורבי יהודה בן צבא. בתר יוסף בן יועזר דרי דרי הו — כלומר, אחר יוסף בן יועזר הו אלו לאמר דורות הרבה, וקמאי דלא מלאו בהן עון — אלמא לא היה בהן דופי.

תוספות

מאן דפליג דחטאת שמתו בעליה ביחיד דברים אמורים ולא בציבור, ואפילו הכי בכפרו בעליה פליגי! ויש לומר: דלא דמי, דמתניתין פשיטא ליה דחטאת שמתו בעליה ליתא בציבור, היינו כשמתו כל הבעלים ולא נשאר בהן אחד. אבל הכא סלקא דעתך דעדיין מקצת הבעלים קיימין, ומשום הכי קאמר דקרבא.

ליבא דאימעוט — שלא היה להם לב להחזיר שכחתם, ובחא חלוקי. **מיגמר** הו גמירי — מה שנשתייר להם, שלא שחכו הו גמירי בדוקיא כמשה.

וקמימא לן, כ' כל היכא דאמר "מעשה בחסיד אחד" — או רבי יהודה בן בבא או רבי יהודה בר אילעאי, ורבנן בתר יוסף בן יועזר איש צרידה!

ומשיבים: לא מצית אמרת [אין יכול לומר כן]. דכתיב [שהרי נאמר] בפסוק שלאחריו "ולא הכירו העם בתרועה לקול בכי העם" (שם יג), הרי שרבים היו הבוכים, בני תקופת בית ראשון, מהשמחים, בני תקופת שיבת ציון, שהרי קול הבכי הוא שגבר. ושואלים עוד: והיכי מקרבי להו [ואידך הקריבו אותן, את החטאות הללו], על עבודה זרה שעשו בני דורו של צדקיהו, והרי מזידין הו [היו]. ואין החטאת באה אלא על השוגג! אמר ר' יוחנן בתשובה לשאלה זו: הוראת שעה היתה שהביאו חטאת על המזיד. ומוסיפים: הכי נמי מסתברא [כך גם כן מסתבר] לומר, משום דאי [שאלם] לא תימא הכי [תאמר כך], יש לשאול: בשלמא [זה נוח] שהקריבו השבים מן הגולה שנים עשר פרים ושנים עשר שעירים — שכן זהו דינו של ציבור (שבת) שעבד עבודה זרה שמביא פר לעולה ושעיר לחטאת, כאמור בתורה (במדבר טו), והקריבו מכל אחד שנים עשר כנגד שנים עשר שבטים, לכל שבט פר ושעיר, אלא זה שהקריבו תשעים וששה אילים ושבעים וששה כבשים כנגד מי? אלא על כרחך יש לומר כי כל הבאת הקרבנות אז הוראת שעה היתה.

א אגב הדיון בענין חטאת שמתו בעליה, שהיא מן ההלכות שנשכחו בימי אבולו של משה רבינו (ראה הלל טזא), יובאו דברים נוספים בענין זה. תנן תתם [שנינו שם במשנה מסכת סוטה] כי מעת שמת יוסף בן יועזר איש צרידה ויוסף בן יוחנן איש ירושלים בטלו אותם המכונים אשכולות, ומסבירים: מהו "אשכולות"? — איש שהכל בו. ועוד בענינים של המכונים "אשכולות", אמר רב יהודה, אמר שמואל: כל אשכולות שעמדו להן לישראל מימות משה עד שמת יוסף בן יועזר — היו למדין תורה כמשה רבינו, מכאן ואילך — לא היו למדין תורה כמשה רבינו. ושואלים על כך: והאמר [והרי אמר] רב יהודה, אמר שמואל: שלשת אלפים הלכות נשתכחו בימי אבולו של משה, הרי איפוא שהחכמים שעמדו אחר משה רבינו לא למדו תורה כמותו! ומשיבים: אותן הלכות דאישתכח להו [נשכחו להם], מהם — אכן אישתכח [נשכחו] מהם, ואולם כל מה דגמירין להו [שהיו למודים להם], מסורים בידם ולא נשכחו — הו גמירי [היו למודים] אותן כמשה רבינו. וחוזרים ושואלים: והא תניא [והרי שנויה ברייתא] בענין דרך הכרעת ההלכה, כי רבו החכמים מעת שמת משה רבינו, כך יש לנהוג: עומדים למנין, ואם רבו החכמים הטהורין (המטהרים) — טיהרו. הרי איפוא שאין לימוד התורה לאחר משה רבינו, ככזמננו של משה רבינו. ומה שכתבנו במחלוקת בהלכה, וההכרעה בכל שאלה היתה ברורה! ומשיבים: מדובר באותן שלשת אלפים הלכות שהשתכחו בימי אבולו של משה ובהן ליבא דאימעוט [הלב הוא שהתמעט], ולא יכלו החכמים לקבוע בהן הלכה ברורה, ולכן היו צריכים להכרעת הרוב, ואולם בכל ההלכות האחרות — מיגמר הו גמירי [למודים היו אותן] כמשה רבינו.

ב במתניתא תנא [בברייתא שנה החכם] עוד בענינים של האשכולות, שכן אמרו: כל אשכולות שעמדו לישראל מימות משה עד שמת יוסף בן יועזר איש צרידה — לא היה בהם שום דופי (פגם), ואילו האשכולות שעמדו מכאן ואילך — היה בהן שום דופי. ושואלים על כך: והתניא [והרי שנויה ברייתא]: מעשה בחסיד אחד שהלה והיה גונח מלבו. ושאלו לרופאים כיצד יירפא, ואמרו הרופאים כי אין לו תקנה (רפואה) עד שיינק מן העטין חלב רותח (חמים) בכל שחרית (בוקר). ולצורך זה הביאו לו עז, וקשרו לו אותה בכרעי מיטתו, והיה גונח מלבו. ושאלו לרופאים כיצד יירפא, ואמרו הרופאים כי אין לו תקנה (רפואה) עד אחרים, ישנו בתוך ביתו, ואנו נכנסים לבקרו? ! ונמסר כי ישבו חכמים ובדקו אחרי כל מעשיו, ולא מצאו בו כל עון שהוא, אלא של אותה העז בלבד. ואף הוא בשעת מיתתו אמר: יודע אני בעצמי שאין בי כל עון, אלא של אותה העז בלבד, שעברתי על דברי חבירי. שהרי אמרו חכמים: אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל, משום יישבו ארץ ישראל, שמשחיתה היא את הצומח בארץ. עד כאן לשון הברייתא. ומעתה הרי קיימא לן [מקובל בדין] כלל זה, כי כל היכא דאמר [היכן שאמרו חכמים בברייתא] "מעשה בחסיד אחד" ולא ציינו במפורש מיהו אותו חסיד — הכוונה היא או לר' יהודה בן בבא או לר' יהודה בר אילעאי, והרי רבנן בתר [חכמים אלו, ר' יהודה בן בבא או ר' יהודה בר אילעאי, אחרן תקופת יוסף בן יועזר איש צרידה, דרי דרי הו [דורות דורות רבים היו], נמצא איפוא שגם בדורות מאוחרים שלאחר יוסף בן יועזר היו חכמים שלא היה בהם כל דופי!

עיונים
הוראת שעה היתה שתועיל כפרה זו לכפר גם על הודונת (רשי' הוריות). והעירו בתו': שם שעל ידי תירוץ זה שאותו קרבן יהיה הוראת שעה, ממילא נפתרו כל השאלות שיש בנושא זה (ראה הוריות גא), שכן אין להוכיח מאותו קרבן דבר, שהרי לא היה זה קרבן מן הדין אלא הוראת שעה על פי הנביאים שהיו באותו הדור.
אין מגדלין בתו' בבבא קמא (עטב) כתבו ש"מגדלין" הוא האיסור, ולכן גם אם בעל הבהמות אינו רועה את הצאן — אסור הדבר. ולעומת זאת, בהמה גסה, אף שהותר לגדלה — אסור לרעותה. ואילו הרשבי"א כותב כי יש מי שאומר שאם שולח את הצאן בידי רועה — לא נאסר הדבר, וטעם הדבר, כמובאר במסכת בבא מציעא (הב), שכיין שהרועה הוא שכיר, ואינו מרויח במה שאכלו הצאן משרות אחרים — מן הסתם לא יניח לצאן לצאת לשרות אחרים, שהרי "אין אדם חוטא ולא לר".
אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל בטעמו של איסור זה נחלקו ראשונים. יש שאמרו שהוא מפני ישוב ארץ ישראל שיש בו מצוה, שכן בהמות אלה בורחות מן הבית ואוכלות מגידולי השרות שרובן של ישראל ויש בכך משום עקירת הישוב. ואף שבחוקן לארץ גם כן יש חשש זה — לא החמירו לאסור גידולם שם, לפי שאין מצוה בישוב חוקן לארץ, והחשש אינו אלא שיוקו לאחרים, ולכן אם חיוקו על הבעלים לשלם את החיוקו (רשי'). ומדברי הר"ע (ביק שם) משמע שטעם זה אסור אף לגדלם בביתו (כפי שעולה מהמסופר באותו

מסורת הש"ס
 ד. משנה סוטה מו,א.
 ה. תמורה שם. ילקיש תורה תרב. תתקם. ילקיש ניך ד.
 ו. ירושלמי סוטה פ"ט ה"י. תוספתא ב"ק פ"ח יג (בשינויים).
 ז. תענית כהא, ב"ק ע"ב, ירושלמי ב"ק פ"ז ה"ז. תוספתא שביעית פ"ג יג. שמו"ר פ"ב ב.
 ח. ב"ק קג,ב.

גרסות

ולא הכירו העם בתרועה ושמחה בכת"י בכמקרא: **ואין העם מכירים קול תרועת השמחה.**
בטלו האשכולות איש שהכל בו בכת"י: **בטלו האשכולות מאי אשכולות איש שהכל בו.**
דאישתכח להו אישתכח בכת"י: **ועוד: דאישתכח אישתכח.**
והתניא משמת משה — כמשה רבנו יש כת"י בו חסר קטע זה.
ליבא דאימעוט בכת"י: **ועוד: ליבא דאמעוט.**

מכאן ואילך היה בהן שום דופי בכת"י: **חסר קטע זה.**
אין לו תקנה עד שיינק חלב רותח שחרית בדפ"א: אין לו תקנה עד שיינק חלב רותח מן עז משחרית לשחרית (ראה בשי"מ).
והיה יונק ממנה חלב יש בכת"י: **והיה יונק ממנה שחרית.**
כיון שראו העז בכת"י: **נוסף: קשורה בכרעי מיטתו.**
ואנו נכנסים לבקרו בדפ"א:
ואנו נכנסים אצלו מיד הניחוח.
ישבו ובדקו בדפ"א ובשי"מ: **וכשמת בדקו אחריו.**
שאינו עון אלא של אותו העז בכת"י: **שאינו בי חטא אלא אותו עון של אותה העז.**

לשון

אשכולות ראה בערוך שיש אמורים שיש כאן רמז או קשר ליוונית ἀσכולα (סכוליאטיס) בהמשע מלמד ומעיין.
ליבא דאימעוט כאן משמעות "ליבא" (לב) הוא כמשמעות המצויה במקרא שהלב נתפס כמקום החכמה והידיעה.

החיים

גונח מלבו זה הוא תיאור של שיעול קשה, שמקורו בדלקת ריאות או במחלת השחפת. במשך דורות רבים השתמשו בחלב עז כדי להקל על הנשימה ועל הכאב שבשיעול.

אישים

יוסף בן יועזר יוסף (הנקרא גם יוסל) בן יועזר איש צרידה היה הנשיא הראשון מחכמי הוונות, ותלמיד אנטיגנוס איש סוכו. בדורות התם לא כינו את חכמי הדור בתוארי כבוד אלא קראו להם בשם בלבד. לפי המסופר בתלמוד חי יוסי בן יועזר, שהיה כהן, בזמן בו משלו המתיוונים בירושלים. הוא הוצא להורג, כנראה, על ידי הכתר הרשע אלקיוס (שהיה בן אחותו) ומת על קידוש השם. מסופר עליו שהיה "חסיד שבכחונה" מתוך שהיה מודקדק על עצמו בהלכות הטהרה תמיחות לכהנים. הוא ובן זוגו, יוסי בן יוחנן, גזרו טומאה על ארץ חממים ועל כלי זכוכית. לעומת חומר זה זוכרת (במסכת עדויות) העדות שהעיד בכמה הלכות לחקל עד שקראו לו "יוסי שריא" (המתיר). אמרו עליו כי משמת יוסי בן יועזר בטלו האשכולות — חממי התורה שהיו משלמים בכל מקצועות התורה.

***פלניוטי** צ"ל: פלניאטי. מן הצרפתית העתיקה planiat — מתייפח, מתאונן.